

ISTRAŽIVANJA III, IV i V, Novi Sad 1974, 1975, 1976.

U trećoj svesci Istraživanja, koju izdaje Institut za izučavanje istorije Vojvodine objavljeni su rezultati naučnih dostignuća iz oblasti arheologije i novije istorije Vojvodine. Arheološki deo čine dve studije posvećene praistorijskoj prošlosti ovog područja. Prvu, pod naslovom *Indoevropljani i stepska kultura grobova-jama u ranom bronzanom dobu Podunavlja* (5—24), njen autor Borislav Jovanović posvetio je poreklu, razvojnom putu, hronološkoj i teritorijalnoj rasprostranjenosti tzv. grobova-jama, čiji ostaci pouzdano govore o prisustvu indoevropskih plemenskih grupa u ovom regionu koncem III i početkom II milenijuma pre naše ere. Autor druge studije, *Severoistočna Jugoslavija u srednjem eneolitu* (25—40), Bogdan Brukner, govori o odlikama kulturnih grupa u oblasti današnje Vojvodine iz perioda mlađeg eneolita, određujući njihovu hronologiju. Drugi deo sveske posvećen je radovima iz oblasti ekonomske i političke istorije Vojvodine posle povlačenja Turaka do Narodnooslobodilačke borbe. *Problem zadruge u Podunavskoj i Patiskoj granici 1686—1723* (141—145), naziv je rasprave mađarskog istoričara Akoša Koroknaia. U njoj on osvetljava ekonomske i društvene prilike u delu Vojvodine koji je bio obuhvaćen graničarskom organizacijom, sa posebnim osvrtom na problem kućne zadruge.

Pojedini aspekti istorije političkih stranaka u Vojvodini izloženi su u radovima Lazara Rakića i Gligora Popija. U studiji, *Radikalna stranka u Vojvodini od početka XX veka* (147—308), Lazar Rakić detaljno je prikazao istoriju jedne od vodećih gradanskih stranaka na tlu Vojvodine krajem prošlog i početkom ovog veka. Gligor Popi, *Formiranje, razvoj i delovanje Rumunske stranke 1923—1929* (309—365), raspravlja o političkom životu Rumuna u jugoslovenskom delu Banata. Popi naglašava da je Rumunska stranka i pored kratkog postojanja odigrala značajnu ulogu u održanju nacionalne svesti rumunskog življa u staroj Jugoslaviji. Jelena Popov, *Glavni narodno-oslobodilački odbor Vojvodine* (367—421), ističe politički značaj formiranja, razvoja i delovanja najvažnijeg organa narodne vlasti u okupiranoj Vojvodini.

Četvrtu svesku Istraživanja (str. 416) sačinjavaju radovi različiti u tematskom pogledu, ali u većini vezani za noviju vojvodansku prošlost. Dušanka Dinić-Knežević, *Sremski Brankovići* (5—47), pretresa pojedina pitanja iz genealoške problematike ove porodice i mnogostranog delovanja njenih članova po prelasku u Južnu Ugarsku. Članak Koste Milutinovića, *Svetozar Marković u Novom Sadu* (49—131), sadrži neke nedovoljno poznate momente o boravku ovog revolucionara u kulturnom i političkom središtu vojvodanskih Srba, što je potenciralo širenje socijalističke misli među njima. U nastavku svoje studije iz prethodne sveske, *Radikalna stranka u Vojvodini do početka XX veka* (133—342), Lazar Rakić osvetljava odnos te stranke prema nacionalnom pitanju, kao i prema veroispovestima i njihovoj organizacionoj strukturi na području današnje Vojvodine. On ističe da je stav radikala prema svakoj pojedinoj naciji bio uslovljen njihovom klasnom pripadnošću i ukazuje na protivrečnosti koje su u oblasti njihove nacionalne politike odatle proizilazile. Todor Stojkov, *Svetozar Pribičević u političkoj emigraciji u Francuskoj* (343—415), prikazao je aktivnost ovog političara u emigraciji protiv monarhiodiktature kralja Aleksandra Karađorđevića.

Peta sveska Istraživanja (str. 428), većim delom, posvećena je radovima saopštenim na simpozijumu o eneolitu u rano bronzano doba u Podunavlju, koji je od 4—7. novembra 1974. okupio 19 naučnika iz raznih zemalja Podunavlja u Novom Sadu.

Zoja Benkovsky-Pivovarová, *Zur kulturellen Stellung des »Rollerfundes« von Mistelbach in Rahmen der entstehenden Hügelgräberkultur* (17—23), bavi se identifikacijom naselja Roler u severoistočnom delu Austrije a Bogdan Brukner, *Funde der Salkuta-Gruppe in der Wojwodina* (27—31), dokazuje prisustvo Salkuca IV faze u jugoslovenskom delu Podunavlja. Raspravom Eugena Komse, *Considérations portant sur les tombs à ocre de la zone du bas-danub* (33—44), objašnjava se razvojni put neolitskog stanovništva u delu Podunavlja koji pripada Rumuniji, a prilogom Branka Gavele, *Sur la chronologie sociologique de Peneolithique* (45—49), daje se sociološka hronologija eneolita. Pogrebne običaje kultura u rano bronzano doba na područjima između Rajne i Volge objašnjava Alexander Häusler, *Zu den Grabsittenarrealeen der frühen Bronzezeit zwischen Rhein und Wolga* (51—58), a tumuli Kurgan kulture u istočnim delovima Panonije tema su članka Borislava Jovanovića, *The Kurgan (pit-grave) steppe culture in south Vojvodina* (59—63). Nándor Kalicz, *Einige Probleme der mittleren und späten Kupferzeit in Ungarn* (65—71), ukazuje na neka pitanja hronologije i povezanosti kultura srednjeg i kasnog bakarnog doba u pojedinim delovima Mađarske. Rózsa Kalicz-Schreiber, *Transdanubien und die Slawonische Vinkovci-Gruppe* (73—75), utvrđuje veliku sličnost nalaza Vinkovci grupe sa predmetima Somođvar grupe, kao i sa materijalom zvonolikih pehara. Gheorge Lazarovici, *Über das Frühäneolithikum im Banat* (77—90), referiše o najnovijim rezultatima izučavanja razvoja eneolitskih zajednica na teritoriji Banata, a Jan Machnik, *Die Hauptentwicklungstendenzen Frühbronzezeit* (91—96), analizira podatke o kulturi zvonastih pehara i zaključuje da predeli južne Poljske oko 1850. pre n. ere predstavljaju sastavni deo ranobronzane civilizacije čiji je centar bio u srednjem Podunavlju. Podatke o depotskim nalazima iz Lovasa i Vukovara iznosi Nives Majnarić-Pandžić, *Die Litzkeramik in Slawonien* (97—103), a Miodrag Medović, *Die Cernavoda III-Kultur im Jugoslawischen Donaugebiet* (105—110), govori o zaštitnim iskopavanjima na lokalitetu Brza Vrba kod Kovina. Evžen Neústupný, *Absolute chronology of the bronze age in central Europe* (111—116), iznosi mišljenje da je rano bronzano doba u Srednjoj Evropi započelo oko 2300. pre n. e. i odbacuje hipotezu o difuziji sa jugoistoka. U prilog njegovoj teoriji govore i rezultati do kojih je došla Barbara Ottaway, *Distribution pattern of early copper using cultures in Austria* (117—122), zaključujući da ni u Austriji nije postojala difuzija iz tog pravca. Emilie Pleslová-Stiková, *Makotrasz quadrarisches Erdwerk auf einer Trbsiedlung in Böhmen* (123—131), iznosi pojedine detalje vezane za naselje Makotraszi u Češkoj. U članku, *Die Bedeutung des Mitteldonauländischen Raums für die kulturhistorische Entwicklung der ältern und mittleren Bronzezeit* (133—141), Evžen Plesl objavljuje najnovije rezultate istraživanja o ulozi karpatske doline u ekspanziji kulturnih uticaja u starije i srednje bronzano doba. Petre Roman, *Kontakte der Cotofeni-Kultur mit den Baden-Kostolac und Vučedol-Kulturen im Westen Rumäniens* (143—148), govori o dodirima Kotofeni kulture sa kulturama Baden, Vučedol i Kostolac. Nikola Tasić, *Funde der Nagyrev-Kultur in Syrmien* (149—154), iznosi hipotezu o tome da pojedini nalazi Vinkovci i Hagyrevo grupe u Sremu predstavljaju sastavni deo jedinstvenog stila u srednjim i južnim oblastima karpatskog bazena. Henrieta Todorova, *Die äneolitische Siedlung und Wohnung in Nordostbulgarien* (156—160), osvetljava probleme eneolitske arhitekture u severoistočnoj Bugarskoj i konstatuje da je način gradnje eneolitskih kuća jugoistočne Evrope bio istovetan.

Drugi deo sveske donosi radove koji tretiraju ekonomsku i političku istoriju Vojvodine od konca XVIII st. do kraja Narodnooslobodilačke borbe. Tako Mirko Mitrović, *Trgovina Pančeva krajem XVIII i početkom XX veka* (1794—1804), (163—230), daje sintetički prikaz trgovine ovog mesta i osvetljava njegovu ulogu

u tadašnjoj međunarodnoj razmeni. Slavko Gavrilović, *Srbi u revoluciji 1848—1849* (231—294), dao je zaokruženu sintezu svojih ranijih izučavanja ove tematike, obogaćenu novim zapažanjima. U radu: *KPJ, SKOJ i masovne organizacije Srema u završnoj etapi NOR-a* (295—346). Jelena Popov osvrće se na rukovoděću ulogu pomenutih organizacija u Sremu 1944. i 1945. Vasilije Krestić, *Koncepcije Josipa Jurja Štrosmajera o Istočnom pitanju* (347—428), objavio je prepisku đakovačkog biskupa sa austrijskim ministrom Rehbergom 1860. i 1861. koja sadrži njegov politički stav u rešavanju Istočnog pitanja. U svom viđenju ujedinjenja Južnih Slovena, Štrosmajer je posebno mesto odredio Hrvatskoj. Po njemu, sve južnoslavenske oblasti, oslobođene od Turaka, trebalo bi da se ujedine sa Hrvatskom, iz koje bi se najpre uklonio uticaj Ugarske i Italije.

Đorđe Gavanski

VJESNIK HA U RIJECI I PAZINU XXI I XXII, 1977. I 1978.

Kronološkim je redom prikazana najprije građa, zatim članci, treću grupu čine inventari, regesti i popisi građe, a četvrtu grupu vijesti i saopćenja.

I. D. Klen, Pazinska isprava od 22. novembra 1409. godine (XXI, 263—278), u predgovoru ponovnom, ispravljenom objelodanjivanju isprave i njezina prijevoda upozorava na važnost događaja koji su joj prethodili, a to je buna Pazinjana — datira je između 1407. i 1409. — kojoj po žestini nema ravne sve do XVI stoljeća. Isprava je snabdjevena sa sedam pečata pa Klen s pravom upozorava da i to ukazuje na ne malu važnost koju su joj pridavali i u trenutku izdavanja.

L. Margetić, Ugovori Petra Zrinjskog s Grobničanima i Bakranima od 1642. godine i njihova dopuna iz 1686. godine (XXII, 119—161), objavljuje u instruktivnoj i sažetoj uvodnoj studiji ne samo ugovor od 12. srpnja 1642. (prijepis iz XVIII st.) već i njegov prijevod na hrvatski jezik, što je uradio i s dopunom ugovora od 9. ožujka 1686. (prijepis iz 1768), koji se nalaze u Arhivu JAZU u Lopašićevoj zbirci. Upozorava na niz pitanja koja ta vrela pokreću, od kojih je na većinu pokušao dati uvjerljive odgovore, a neka je ostavio otvorenima s obzirom na »sadašnju fazu proučavanja« (130). Smatram da je u osmom odjeljku svoje studije pogriješio dajući napomene o latinitetu ovih vrela, jer je mnoge riječi, ne sve uzalud tražio u Rječniku srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije. Dvije su mogućnosti: ili latinitet XVII—XVIII st. nije identičan onom do kraja XV st., pa ih je u RSLJ uzalud tražiti, ili je za odsustvo tih riječi bilo presudno načelo primijenjeno pri njegovoj izradbi da se za ekscerpiranje ne uzimaju neobjelodanjena vrela.

M. Bertoša, Dva katastika zapadnoistarskih šuma iz godine 1698. (XXI, 243—262), nakon isticanja važnosti koju su za Veneciju imale na prvom mjestu hrastove šume, dokumentirajući to i znatnim interesom ne samo hrvatskih već i talijanskih povjesničara, upozorava na neke momente u sustavnoj brizi vlasti za očuvanje šumskih bogatstava, njihov nevelik uspjeh, te pozadinu ove brige Venecije u interesu njezina brodarstva — trgovačkog i, napose, vojnog. Oba katastika su prilog izvještajima koparskog načelnika i kapetana M. M. Salamona od 6. i 27. IX 1698, a odnose se na područje Buja, Poreča i Rovinja. Izvještaji se nalaze u Archivio di Stato di Venezia.

L. Margetić, Hreljinski urbar iz 1700. godine (XXI, 197—242), u »uvodnim napomenama« koje prethode popisu toponima i prezimena iz urbara (uz koji daje svoj prijevod na hrvatski jezik), nedvojbeno je dokazao da je urbar iz g. 1700.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Ivan KAMPUŠ
Bernard STULLI
Jaroslav ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Jaroslav ŠIDAK

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva: Savez povijesnih društava Hrvatske,
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Pretpiate i narudžbe šalžite na adresu: Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb,
Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 500 din.

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad
SRH — VII.

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — rujan, 1982.